

Energetska zavisnost Republike Srbije kao činilac njenog spoljnopolitičkog pozicioniranja

Dušan Proroković (ur.), *Energetska diplomatija Republike Srbije u savremenim međunarodnim odnosima*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2019, 274 str.

Zbornik radova *Energetska diplomatija Republike Srbije u savremenim međunarodnim odnosima* nastoji da savremene trendove u međunarodnoj politici analizira i odgonetne kroz geopolitičku konturu energetske diplomatije i energetske bezbednosti. Inicijativa da se energetska politika Republike Srbije danas redefiniše proizlazi iz potrebe za pružanjem efikasnog odgovora na transnacionalne probleme asimetričnog i nepredvidivog karaktera.

Kroz većinu tekstova koji čine zbornik, autori nastoje da formulišu pojamnu određenost energetske diplomatije i energetske bezbednosti, te postižu konsenzus o značaju dostupnosti i posedovanja vitalnih energenata poput nafte i prirodnog gasa. Prvobitna razmatranja energetske diplomatije kao svojevrsne upotrebe spoljne politike i diplomatskih metoda zarad ostvarivanja energetske bezbednosti doprinela su tome da se uoči njihova povezanost. Budući da se ostvaruje uspostavljanjem i unapređenjem međudržavnih odnosa i projektnim inicijativama, energetska bezbednost u velikoj meri je politizovano pitanje tesno povezano sa nacionalnim interesima. Međutim, kao što se u prvom radu zbornika navodi, trend globalizacije u savremenim međunarodnim odnosima aktuelizuje i neformalne oblike energetske diplomatije. Stoga je uočljiva težnja da se u kontekstu dominantnih energetske tokova i njima uslovljenog društvenog i ekonomskog razvoja nagovesti sve prisutniji neformalni oblik energetske diplomatije. Evidentno je da intenziviranje saradnje na regionalnom i multilateralom nivou u oblasti energetske bezbednosti ilustruje zavisnost njene dinamike od aktuelnih trendova u međunarodnim odnosima.

Aplikativni deo zbornika predstavlja članak koji se odnosi na preispitivanje postojećeg teorijskog koncepta energetske bezbednosne dileme u okolnostima novijeg razvoja međunarodne situacije i aktuelnih dešavanja na evroazijskom području. Pomenuti model teorijskog revidiranja klasične i energetske bezbednosne dileme distinktivno određuje zavisnost ravnoteže snaga od energetike, u meri u kojoj ona omogućava državama da uvećaju relativnu moć. Relativna energetska stabilnost Turske kao tranzitne države održava se zahvaljujući njenom energičnom uzdizanju nakon pređašnjih, neuspelih projekata. Uopštavanje ovakvog zaključka pomenute teorijske koncepcije jača argumentaciju i preporuku pojedinih tekstova

za unapređenje odnosa Republike Srbije sa Turskom u svetlu ostvarenja energetske efikasnosti i bezbednosti. Kao jedan od mehanizama za njihovo „energetsko približavanje” navodi se realizacija „Turskog toka” kao alternative „Južnom toku”, njegovo produženje preko Bugarske i Srbije i lobiranje u funkciji finansijske stimulacije Turske i održavanja projekta.

Redukovanje destabilizirajućih procesa koji ometaju ostvarivanje energetske bezbednosti, značajno je u meri u kojoj omogućava da se prevaziđe oskudnost energetske bogatstva u pojedinim regionima i zemljama. Nijedan akter međunarodnih odnosa ne može pristupiti veštom vođenju energetske politike izolujući se od trendova na globalnom nivou. Shodno tome, postoji niz izazova koji otežavaju mobilnost transporta i snabdevanja pojedinih delova sveta sirovinama koje pripadaju jednoj od najznačajnijih industrijskih grana – energetskoj. Na pomen teškoća ekonomske prirode ne smeju se prenebreći ni vrlo često protivrečni interesi pojedinih zemalja, odnosno velikih sila i regionalnih centara moći; postojanje krizno potentnih područja poput Ukrajine, kao ni uticaj klimatskih promena. Relativna nestabilnost na Balkanu, praćena političkim, privrednim, bezbednosnim disbalansom i nestabilnošću, stvara manevarski prostor za nadmetanje geopolitičkih interesa velikih sila. Izazovi koji usložnjavaju politiku energetske stabilnosti umnogome utiču na nacionalnu bezbednost jedne zemlje, pa tako i Srbije. Za razliku od brojnih drugih zemalja koje se nalaze u relativno zavidnom položaju, naša zemlja prolazi kroz ozbiljnu fazu redefinisavanja energetske strategijske platforme. Na nacionalnom nivou, Republika Srbija treba da zaštiti energetske značajne objekte kritične infrastrukture od strateške važnosti, ali čak i pitanje upravljanja sopstvenim hidroenergetskim sistemom ne ostaje imuno na uticaj tzv. briselskih pregovora. Razlog tome je tema o vrlo značajnom hidroenergetskom kompleksu na Kosovu i Metohiji koji vlasti u Prištini smatraju svojom imovinom. Energetsku efikasnost Srbije pored hidroenergetskih potencijala bitno određuje i poslovni razvoj rudarskog basena „Kolubara”. Procena postojećih energetske kapaciteta na teritoriji Srbije, uz konstruisanje modela za njihovo unapređenje, omogućava donošenje strateških poslovnih odluka na državnom i lokalnom nivou.

Rusija je zemlja zahvaljujući kojoj se Evropa održava u okvirima energetske uvozne stabilnosti, a da pri tome nema istinsku alternativu. Snabdevanje evropskog kontinenta energentom prirodnog gasa omogućava Rusiji da bezrezervno zauzme dominantnu poziciju među zemljama izvoznicama (str. 80). Epitet najznačajnije sirovine u 21. veku, prirodni gas neosporno nosi zahvaljujući prioritetnoj poziciji koju zauzima na agendama najrazličitijih bilateralnih i multilateralnih samita. Uprkos velikom iscrpljivanju, trenutni status prirodnog gasa kao najčistijeg energenta i izvora trgovinske moći nema tendenciju slabljenja u skorijoj budućnosti. Shodno tome, velika je verovatnoća da će prirodni gas u narednih 20 godina ostati vitalan energent

(str. 109). Za razliku od Ruske Federacije, Sjedinjene Američke Države nemaju mogućnost uspostavljanja velikog broja aranžmana u pogledu izvoza tečnog naftnog gasa. Bitno smanjena zavisnost evropskog kontinenta od američkog tečnog gasa, proizlazi iz činjenice da je on višestruko skuplji od prirodnog gasa koji se uvozi iz Rusije. Pretendujući da budu energetska lider u izvozu tečnog naftnog gasa, SAD u budućnosti neće prezati od intenziviranja trenutne asertivne politike koju vodi, sa posebnim implikacijama na spoljnopolitičko pozicioniranje Republike Srbije. Pa tako će odnos naše zemlje sa istočnoevropskim zemljama, članicama Inicijative tri mora, umnogome zavisiti od njihovog odnosa sa SAD i Nemačkom. U cilju odolevanja negativnim pritiscima i nastojanjima SAD da obezbede sebi lojalan klijentelizam na tlu Evrope, pojedini autori zbornika predlažu pomenuto intenziviranje energetske odnosa Republike Srbije sa Turskom. Međutim, navedena preporuka se može odnositi na Rusiju, kao i na sve zemlje Balkana. Samim tim što je Rusija nedavno potpisala sporazum sa Turskom o postavljanju nuklearnih elektrana na njenim mediteranskim obalama, stvara se „štit“ odupiranja beskrupuloznoj američkoj politici. Ipak, energetska diplomatija Republike Srbije ne isključuje partnerstvo ni sa zemljama afričkog kontinenta, tačnije zemljama Magreba, u funkciji postizanja energetske efikasnosti. Produbljavaње ekonomskih i diplomatskih odnosa naše države sa zemljama kao što su Alžir, Libija, Tunis i Maroko zasniva se na obnovi tradicionalnog prijateljstva i činjenici da je reč o energetski najbogatijim zemljama sveta.

Na osnovu datog prikaza možemo uočiti analitičku i savetodavnu funkciju tekstova koji čine zbornik. Različiti pristupi u predstavljanju problema uspostavljanja efikasne energetske politike Republike Srbije kao naučnoistraživačkog problema integrisani su na način koji ilustruje privrženost nacionalnim interesima. Njima diktirana energetska diplomatija se trenutno, i u bliskoj budućnosti, nazire kao jedno od najznačajnijih sredstava političke manipulacije. Dato potvrđuje praktični smisao istraživanja koji je izuzetan, imajući u vidu da se u zborniku vrlo argumentovano iznose određene smernice i predlažu moguća rešenja koja bi omogućila ostvarivanje energetske stabilnosti Republike Srbije. Pored toga što poseduje eksplikativnu moć tekućih dešavanja, originalnost tematskog zbornika je upotpunjena navođenjem strateških preporuka za buduće spoljnopolitičko ponašanje i respektabilno pozicioniranje naše države. Shodno navedenom, zbornik doprinosi određivanju i usaglašavanju energetske politike Republike Srbije, sa trendovima i izazivačima na različitim nivoima razmatranja. Koherentnost ovog zbornika, koji predstavlja jedno od aktuelnih izdanja Instituta za međunarodnu politiku i privredu, sastoji se u centralnoj ideji i konstataciji o nepobitnoj energetskoj zavisnosti kao činiocu potencijalnih regionalnih i međunarodnih previranja u 21. veku.

Jovanka KUVKALOVIĆ-STAMATOVIĆ